

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Tjaden, Sicco

Het verborgen leven voor de Heere van Sicco Tjaden (1693-1726) predikant te Nieuwe Pekela / heruitg. verzorgd door F.A. van Lieburg. - Houten : Den Hertog. - Ill.

Oorspr. titel: Eenige aantekeningen en alleen-spraken betreffende meest het verborgen leven voor den Heere, van den eerwaarden, en godzaligen heere Sicco Tjaden -

Groningen : Jurjen Spandaw, 1727.

ISBN 90-331-0886-0

NUGI 632

Trefw.: piëtisme; Nederland; 18e eeuw / Tjaden, Sicco.

Het verborgen leven voor de Heere

van

SICCO TJADEN

(1693-1726)

predikant te Nieuwe Pekela

Heruitgave verzorgd door F.A. van Lieburg

© 1992 Den Hertog B.V., Houten
ISBN 90 331 0886 0

DEN HERTOG B.V. - HOUTEN

E E N I G E
A A N T E K E N I N G E N
E N
A L L E E N - S P R A K E N
B e t r e f f e n d e m e e s t
H E T V E R B O R G E N L E V E N
V o o r d e n H e e r e , v a n d e n E e r w a a r -
d e n , e n G o d z a l i g e n H e e r e
S I C C O T J A D E N

Getrouw Leraar van Jesus Gemeen-
te in de Nieuwe Pekel - A.

Uit de Latynsche Handschriften van
den Overledenen by een verzamelt,
en vertaalt; waar by komen nog

*Vyftien opwekkende Brieven, neffens
een Kerkrede over Ps. XLII. 12.*

D O O R

JOHANNES HOFSTED E,
Bedienaar des Godlyken Woorts
te Groningen.

T e G R O N I N G E N ,

By JURJEN SPANDAW, Drukker en
Boekverkoper / in de Zwanestraat / in de
Nieuwe-Atlas. 1727.

Titelpagina van de eerste druk.

Inhoud

Woord vooraf 7

1. Jeugd en bekering 11
Afkomst - Studie - Bekering - Terugblik - De hemelse academie
2. Geestelijke ontwikkeling 23
Contact met vromen - Opzien tegen het predikambt - De geestelijke zon -
Hoop en vrees - Strijd tegen de satan - Jaarwisseling - Reis naar Drenthe -
Gebedsvrijmoedigheid - Bemoedigende ervaringen - Avondmaalsviering -
Gedenkdag - Verjaardag - Bewijzen van Gods leiding
3. Optreden als proponent 49
Kanselincidenten - Lettelbert en elders - Op beroep preken te Burum -
Tussentijdse ervaringen - Voortdurende bekommring - Gekozen, maar niet
beroepen - Nood en redding - Oude preekwijze - Nieuwe preekwijze
4. Reizen naar Drenthe 65
Genot van de natuur - Bezoek aan vrouw - Terugreis naar Groningen - Eerste
reis: Beilen - Catechisatie en oefening - Assen - Tweede reis: Assen - Vroom
gezelschap - Terugkeer via Rolde - Derde reis: Assen - Via Rolde en Assen
naar Beilen - Terugkeer via Assen
5. Reis door Nederland 85
Inleiding - Amsterdam - Utrecht - Ophemert - Belvidère - Kleef - Meester
Thomas - Een predikantsbekering - Kleef - Ophemert, Buren, Utrecht -
Tienhoven - Klein-Ammers, Rotterdam, Delfshaven en Vlaardingeng -
Middelharnis - Alblasserdam - Ophemert - Rijswijk, Leiden - Woubrugge -
Amsterdam - Terugblik
6. Beroepen te Nieuwe Pekela 101
De vacature - Preekbeurten op beroep - Bezwaren tegen beroepings-
procedure - Geestelijke dodigheid - Enkele preekbeurten - Biddagen in
Nieuwe Pekela - Verblijf in Bonda (Oost-Friesland) - Biddag in Nieuwe
Pekela - Toestand van de gemeente - Nachtelijke overdenkingen - Bekom-
mering - Gelofte voor examen
7. Predikant in Nieuwe Pekela 121
Gemeentewerk - Gedenkdag van gelofte - Zelfonderzoek met betrekking tot
pastoraat - Genomineerd in Groningen - Viering van het Avondmaal -
Vrucht op zijn werk?

8. Levenseinde 133

Ziekte en gezondheid – Reis naar Zuidlaren in juli 1725 – Reis naar Bentheim
– Brieven – Zwanenzang – Redenen van twijfel – Redenen van verzekering –
Sterfbed – Nagedachtenis

Noten 150

Register van personen 157

Register van plaatsen 159

Woord vooraf

Sicco Tjaden was een gereformeerd predikant die leefde in de provincie Groningen in het eerste kwart van de achttiende eeuw. Hij werd geboren in 1693, studeerde theologie van 1708 tot 1714, en werd begin 1720 predikant in het dorpje Nieuwe Pekela. Daar stond hij tot aan zijn overlijden in 1726. Zijn naam is bekend gebleven door een nagelaten geschrift, waarin hij allerlei ervaringen uit zijn korte leven heeft vastgelegd, vooral uit de tijd dat hij als proponent wachtte op een beroeping als predikant. Oorspronkelijk waren deze aantekeningen in het Latijn gesteld, maar na de dood van Sicco Tjaden heeft zijn vriend, dominee Johannes Hofstede, ze in het Nederlands vertaald en in 1727 in druk uitgegeven.

Het boekje heette: *Eenige aantekeningen en alleen-spraken, betreffende meest het verborgen leven voor den Heere, van den eerwaarden en godzaligen heere Sicco Tjaden, getrouw leraar van Jesus' gemeente in de Nieuwe Pekel-A.* Uit deze titel blijkt al dat het werkje een overwegend stichtelijke, bevindelijke inhoud had. Het bevatte – behalve notities over zijn studie, reizen en kerkelijke ervaringen – vooral de overpeinzingen van Sicco Tjaden rond zijn persoonlijk geloof en zijn voorbereiding op het predikambt. Het boekje is dan ook van het begin af geliefd geweest onder gereformeerde vromen. Reeds in 1735 werd het door Jurjen Spandaw in Groningen tot twee maal toe herdrukt, terwijl in 1775 bij zijn weduwe de vierde druk verscheen.¹ Uit de vorige eeuw zijn er heruitgaven bekend uit de kringen van de Afgescheidenen en Ledeboerianen.²

Sindsdien raakte Sicco Tjaden enigszins in de vergetelheid. Enkele jaren geleden schreef echter de kerkhistoricus S. van der Linde dat het boekje van 'die sympathieke, altijd wijfelmoedige tobber' ook nu nog in de rechterflank van gereformeerd Nederland waardering zou vinden.³ Bij deze verschijnt er een heruitgave, die in taalkundig opzicht een 'modern' karakter draagt. De originele, oud-Nederlandse spelling is namelijk volgens de hedendaagse regels aangepast. Ter wille van de leesbaarheid zijn er soms ook in zinsbouw en woordkeus veranderingen aangebracht. Dat betekent dat deze

heruitgave niet geschikt is voor studiedoeleinden; daarvoor zal de authentieke tekst geraadpleegd moeten blijven worden.

Verder is er ook een nieuwe structuur aan het geschrift van Sicco Tjaden gegeven. Oorspronkelijk bestond het uit een verzameling losse fragmenten, die door de bewerker Hofstede zo goed mogelijk in een chronologische volgorde waren geplaatst, voorzien van verbindende stukjes toelichting en commentaar. Deze laatste tussenvoegsels zijn door ons vervangen door nieuwe tekstgedeeltes, waarin gegevens over Tjaden zijn verwerkt die mede aan andere bronnen (archieven en literatuur) konden worden ontleend. Tenslotte is het geheel ingedeeld in een aantal hoofdstukken en 'kopjes', waarbij de bestaande volgorde van tekstfragmenten hier en daar is herzien. Via voetnoten wordt informatie gegeven over de in de tekst genoemde persoons- en plaatsnamen.

Om de omvang van dit boekje te beperken, zijn de vijftien brieven van Tjaden die in de oude uitgaven staan, alsmede zijn preekschets over Psalm 42 vers 12, hier weggelaten. Wel is enige informatie hieruit op de daarvoor geschikt lijkende plaatsen verwerkt. Al met al is geprobeerd een goed overzicht van zijn leven en werk te krijgen, zonder naar een wetenschappelijk verantwoorde biografie te streven.⁴ We hopen dat de nog altijd levende belangstelling voor het bevindelijk-gereformeerde leven in de achttiende eeuw met deze uitgave over Sicco Tjaden is gediend. Wie hem gelezen heeft, vergeet hem niet meer.

Rotterdam, juli 1992

F.A. van Lieburg

1. De eerste drie edities zijn aanwezig in de Koninklijke Bibliotheek in 's-Gravenhage, onder de signaturen 1114 F 29, 2205 D 9 en 1002 G 47.
2. De ons bekende heruitgaven verschenen te Kampen (G.Ph. Zalsman) (1858 verzorgd door ds. Helenius de Cock), idem 1862, Leiden (Buurman & De Kler) 1865, 's-Gravenhage (J. van Golverdinge) 1881, Paterson N.J. (Henry Beeuwkes jr.) 1881, en in de serie 'Overjarig Koren', sept. 1936.
3. Zie *Theologia reformata* 29 (1986) 192.
4. De belangstellende lezer zij verwezen naar de volgende literatuur over en rond Sicco Tjaden: H. Heppé, *Geschichte des Pietismus und der Mystik in der*

reformirten Kirche namentlich der Niederlande, Leiden 1879, 417-420; A. Ritschl, *Geschichte des Pietismus*, Bonn 1880, deel I, 308-317; G.A. Wumkes, *De gereformeerde kerk in de Ommelanden tussen Eems en Lauwers (1596-1794)*, Groningen 1904 (reprint Groningen 1975); J.C. Kromsigt, *Wilhelmus Schortinghuis. Eene bladzijde uit de geschiedenis van het piëtisme in de gereformeerde kerk van Nederland*, Groningen 1904; W. Mallinckrodt, 'Sicco Tjaden, eene bladzijde uit de geschiedenis der Ned. Herv. Kerk in de provincie Groningen', *Nederlands archief voor kerkgeschiedenis* 11 (1914) 41-77; M.J.A. de Vrijer, *Schortinghuis en zijn analogiën*, Amsterdam 1942, 157-158; S. van der Linde, 'Sicco Tjaden', in: *De Waarheidsvriend* 45 (1957) 147-148; S. van der Linde, 'Sicco Tjaden', in: *Christelijke encyclopedie* deel VI, Kampen 1961, 387; L.F. Groenendijk, 'Het Oldambster piëtisme, gewogen door Gerhard Meijer (1655-1718)', *Documentatieblad Nadere Reformatie* 9 (1985) 43-61; H. Florijn, *De Ledeboerianen. Een onderzoek naar de plaats, invloed en denkbelden van hun voorgangers tot 1907*, Houten 1991; F.A. van Lieburg, *Levens van vromen. Gereformeerd piëtisme in de achttiende eeuw*, Kampen 1991.

Plattegrond van Groningen, Friesland en Drenthe met plaatsen die in het leven van Sicco Tjaden van betekenis waren

I. Jeugd en bekering

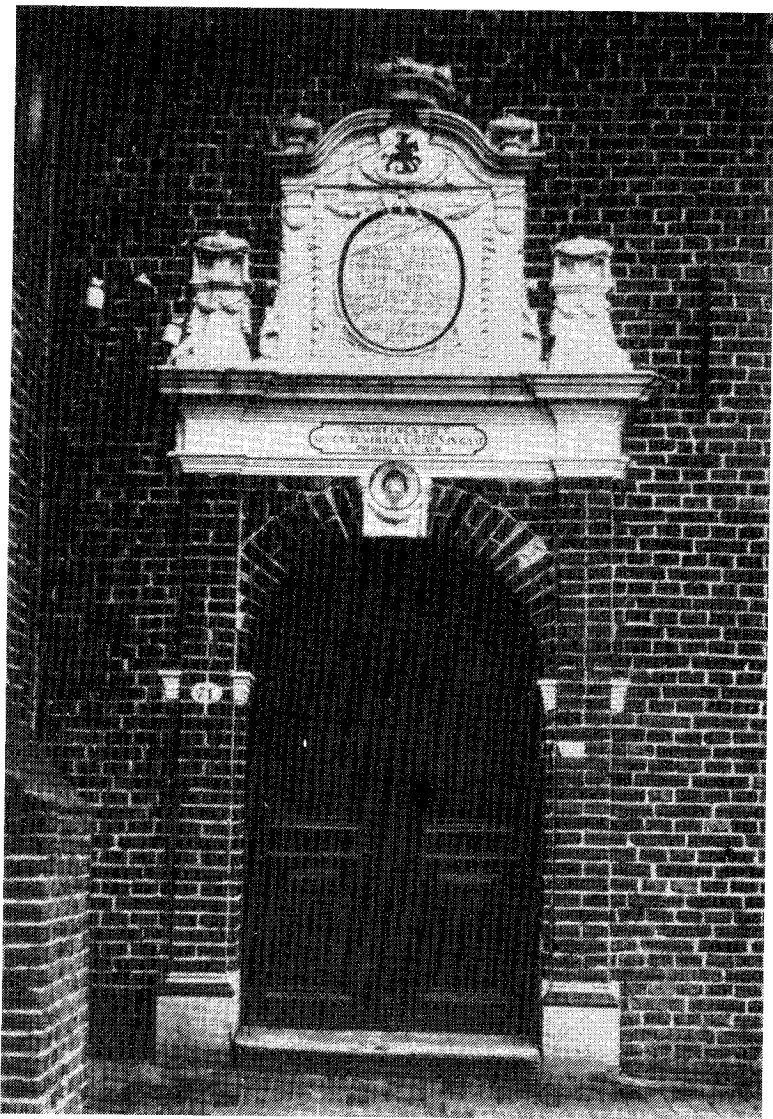
Afkomst

Sicco Tjaden werd op 12 december 1693 geboren, en met zijn tweelingbroer Cornelis op 17 december 1693 in het Groningse kerkdorp Westerlee gedoopt.¹ De broers waren genoemd naar hun beide grootvaders. Die van vaderszijde, de oude Sicco Tjaden (1640-1728), was van opleiding jurist en bekleedde in de stad Groningen jarenlang het ambt van rentmeester der predikantengoederen.² Hij was eerst gehuwd met Anna Mees, een zuster van de indertijd bekende Rotterdamse predikant Georgius Mees (1630-1694). Later hertrouwde hij met Wobina Wolthers.³

De vader van onze Sicco, Henricus Tjaden (1665-1699), werd al vroeg voor het predikambt bestemd. Na zijn theologiestudie in Groningen, Utrecht en Leiden werd hij in 1689 in Westerlee als predikant bevestigd. Op 26 april 1691 trouwde hij met Anna Margaretha Tjassens (1663-1699), die hem zes kinderen schonk. Men zei van dominee Tjaden dat hij zijn ambt met 'wakkerheit, neerstigheid en getrouwheit' vervulde.

Ook de moeder van Sicco Tjaden stond bekend als een vrome vrouw. In haar huis en in de gemeente was ze ieder tot voorbeeld en aansporing in de dienst des Heeren. Haar dienstmeisje gaf ze bijvoorbeeld opdracht om de kinderen bij het aan- en uitkleden met behulp van een vragenboekje de gereformeerde beginselen in te prenten. 'Ze kunnen', zei ze, 'zowel spreken leeren met hun te zeggen wie haar Maker is, wie zij zijn en wat haar pligt is, als door idele vertelseltjes, temeer omdat ze reets verdorven zijn'. Ze was 'nedrig, ootmoedig, goetaardig, ongelijkvormig aan de werelt, medelijdig ontrent andere, beleeft en gediensstig ontrent alle, en voor zigzelve liefst eenzaam met God gemeenzaam'.

Helaas overleed moeder Tjaden reeds op 36-jarige leeftijd in het kraambed.⁴ Niet minder tragisch was echter acht maanden later de dood van vader Tjaden. De dominee stierf aan de gevolgen van een val die hij op een donkere decemberavond in 1699

Ingang van de kerk te Westerlee.

maakte op de oude Ebbingepoortbrug in Groningen. Er bleven vier weeskinderen achter; zij werden in huis genomen bij hun in de stad wonende grootouders.⁵

Studie

De tweelingbroers werden in Groningen naar de Latijnse school gestuurd, waar ze met hulp van privé-onderwijzers snelle vorderingen maakten. Al in 1708 konden de veertien-jarigen naar de universiteit.⁶ Voor Cornelis was een carrière als advocaat weggelegd.⁷ Sicco zou echter de voetstappen van zijn vader drukken. Als propedeuse volgde hij aan de artesfaculteit de colleges van professor Michael Rossal (1672-1744), die Grieks, geschiedenis en aardrijkskunde doceerde. Het volgende jaar genoot de hardwerkende student het theologisch onderwijs van de inspirerende hoogleraar Paulus Hulsius (1653-1712).⁸ De algemene situatie van de Groningse academie liet echter veel te wensen over. Slepemde ruzies met de gewestelijke overheid en tussen de hoogleraren en theologen onderling zorgden onder meer voor een langdurig vacante leerstoel aan de theologische faculteit. De studiefinanciers van Sicco Tjaden – dat waren zijn reeds genoemde grootvader en zijn ooms Daniël Tjassens (1660-1713) en Hemmo Werumaeus (1676-1731) – besloten dan ook al gauw om hem naar Leiden te sturen. Aangekomen in de vermaarde academiestad huurde hij een kamer ten huize van de weduwe De Gronde aan de Breestraat tegenover de Papen-gracht, en werd hij op 28 augustus 1711 in het studentenregister ingeschreven.⁹ Twee jaar later kwam ook zijn broer Cornelis in Leiden studeren en eveneens in de Breestraat (bij de familie Van Enger) wonen.¹⁰

Over het theologisch onderwijs viel hier niet te klagen. Hoogleraren als Johannes à Marck (1656-1731), Franciscus Fabricius (1663-1738) en Johannes Wesselius (1671-1745) hadden een grote reputatie. Onder professor J. à Marck verdedigde Sicco in december 1712 een exegetische oefendisputatie over de zegening door de stervende aartsvader Jakob van zijn zoon Juda (Gen. 49).¹¹ De gedrukte uitgave hiervan droeg hij behalve aan à Marck op aan zijn studiefinanciers en aan de

1693. D' 8. Jan: gedoopt Lubbert Hindricks & Hajeke Thel
beide Soonen Berent Hindricks, d' oudste, & Hanne
Soons.

D' 15. Jan: gedoopt. Jacob Willens & Henne Thel Soone Jannes,
Nod. Jan Ottens & Anje Thel. Dochter Broekje.

D' 29. Martij ind' vesp' gedoopt. Hilde Herens & Jon Thel
Dochter. Grietje.

D' 23. April. gedoopt. Pde Jans & Jantje Thel Soon Jan.

D' 25. Jan: gedoopt Frans Franje & Trijntje Thel. Dochter Lijsschen.

D' 20. Aug: ged. Berent Willens & Anje Thel. Dochter. Soon Willem.

D' 1. Sept: Godeff Geerts & Hulpje Thel Soone Geerke.

D' 1. Octob. gedoopt. Willem Geerts & Trijntje Thel Soone Geert

D' 22. dito Pieter Jans Blaskamp en Hilde Soon gedoopt met naam Jan

D' 20. — Lammert Jans & Trijntje Dochter Geaske

D' 5. Decem: gedoopt. Albert Jelles & Trijntje Thel Soone
Harcke & Liaas.

D' 17. Dito gedoopt mijn beide Tweelingen, & Soonen Cornelius en
Sicco.

Uit het doopboek van Westerlee in 1693.

Op de onderste regel vermeldt ds. Henricus Tjaden:

Den 17 Dito gedoopt mijn beide Tweelingen en soonen Cornelius en Sicco.

Johannes à Marck

plaatselijke predikant Abdias Velingius (1654-1735), met wie hij kennelijk op goede voet stond. Op 5 november 1714 legde Sicco het kerkelijk examen af voor de classis Leiden en Neder-Rijnland. Hier kreeg hij een loffelijk testimonium mee, 'de eerwaarde vergaderinge met een volkomen en algemeen genoegen ten uitersten voldaan zijnde'.¹²

Vanaf nu was hij proponent en mocht op uitnodiging overal voorgaan in de gereformeerde kerkdiensten, in afwachting van een beroep en aanstelling als predikant van een plaatselijke gemeente. In maart 1715 keerde hij terug naar Groningen. Intussen was Cornelis op 24 juli 1714 aan de Leidse universiteit in de rechten gepromoveerd en drie maanden later naar zijn vaderland teruggekeerd.¹³ De beide broers hadden trouwens al in juni 1710 – op zestienjarige leeftijd – belijdenis des geloofs afgelegd in de gereformeerde gemeente van Groningen.¹⁴

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE

Benedictione Iisraëlitica Jehudæ,

AD GENES. CAP. XLIX. VERS. 8. 9. 10. &c.

TERTIA, QUARTA, & QUINTA.

QUAM

FAVENTE DEO T. O. M.

PRÆSIDE

Viro plurimum Reverendo, & Clarissimo

D. JOHANNE à MARCK, Phil. & S. S.

Th. Doctore, hujusque Facultatis & Historiæ Ecclesiasticæ in
Illustri Academia Lugd. Bat. Profess. Ordin. ut & Ec-
clesiæ ibidem Pastore, h. t. Rectore Magnifico.

Publicè ventilandam proponit

SICCO TIADEN, Groninganus.

Ad dies X. XIV. & XVII. Decemb. hora locoque solitis.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud JACOBUM POEREE P,
Academix Typographum: MDCCXII.

Titelpagina van de exegetische oefendisputatie van Sicco Tjaden over de zegening door de stervende aartsvader Jakob van zijn zoon Juda (Genesis 49).

Bekering

Volgens de biograaf van Sicco Tjaden toonde deze van jongsaf genegenheid tot de Heere en Zijn dienst. 'Hij schiepte toen al vermaak in 't eenzaam wandelen, overdenken, bidden op zijne wijze, bijzonder om de wonderen van Gods wijsheit in de schepzelen te zien. Hij had toen al indruk dat het prediken geen sleurwerk zijn moeste. De sprankelen van liefde tot de vrome deden zig toen al op, immers tot die weinige, die hem als zodanig voorquamen, wier herten ook wierden opgewekt voor hem in liefde. 't Was toen al zijn werk God aan te bidden als zijnen Vader, en zig als een weese aan Hem op te dragen'.¹⁵

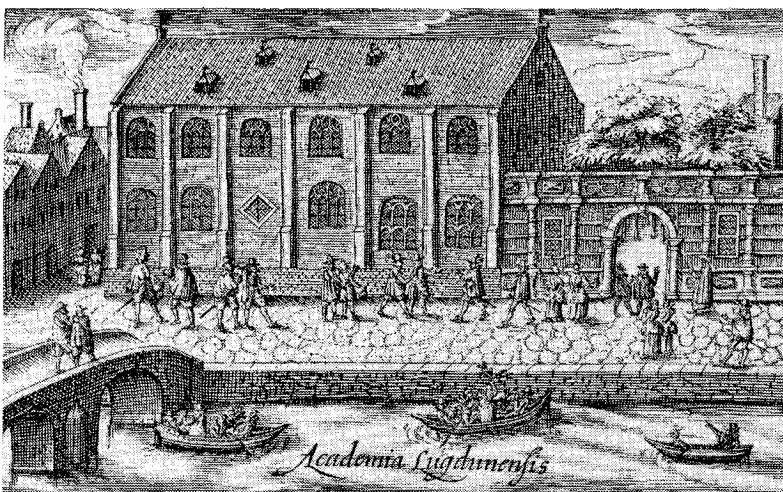
In zijn studententijd kwam zijn geestelijke ontwikkeling echter in een crisis terecht. Hij werd hieruit geholpen na een reis die hij samen met andere theologiestudenten – vermoedelijk zijn kamergenoten Wilhelmus à Brakel van der Kluyt en Balthasar Verbeek¹⁶ – maakte naar de Zuidhollandse waarden. Waarschijnlijk ging het om een familiebezoek, want zij kwamen onder meer in Alblasserdam, de standplaats van Wilhelmus' vader, dominee Franco van der Kluyt. Maar zij hielden vooral verblijf in 's-Gravendeel, bij de plaatselijke predikant Henricus Eyssonius (1683-1742). Deze had juist in 1711 zijn bekering beschreven in een boekje *De gemetamorphoseerde predikant* en was inmiddels het mikpunt van een religieuze volksbeweging in de Alblasserwaard, gericht tegen de 'vieze dweeperijen' van de vromen die aanhangers waren van deze en andere predikanten van de 'ernstige bediening'.¹⁷

Sicco Tjaden maakte hier kennis met de actualiteit van het piëtisme in het kerkelijke dorpsleven, en dat heeft bij hem een onuitwisbare indruk nagelaten. De plaatselijke vromen rond Eyssonius confronteerden hem met het verschil tussen hun eenvoudige maar oprechte vroomheid en het vrijzinnige en soms losbandige academieleven waarin Sicco in Leiden terecht was gekomen. Opgevoed in de rechte paden, deed hij uiterlijk volop mee aan het spotten met de gereformeerde eilandbewoners. Innerlijk raakte hij echter in een tweestrijd en maakte hij goede voornemens om zijn ijdele en zondige dwaalwegen te verlaten. Uiteindelijk kwam hij tot de bewuste overgave aan

De academie te Groningen.

De academie te Leiden.

Christus, in Wie hij zich door het geloof persoonlijk verlost mocht weten.

Er is een brief bewaard gebleven die Sicco Tjaden later, medio januari 1718, geschreven heeft aan zijn reeds genoemde medestudent Balthasar Verbeek. Daarin herinnerde hij hem aan de destijds gemaakte reis naar 's-Gravendeel, maar deelde hij tevens zijn levensverandering mee en maande hij Balthasar ernstig zich ook tot God te bekeren. Want 'die weg die wij wel eens bestreden hebben, die weg die de wereld bijnamen geeft en *fijmelarij* noemt, dat was die nauwe en daarom de alleen veilige en gebaande weg, waarvan het einde vrede sal zijn'.¹⁸ Onder de aantekeningen van Sicco bevindt zich nog het volgende uitvoerige stuk, op een stille avond in Groningen geschreven, waarin hij terugblikt op zijn studententijd en de toen beleefde ommekeer.

Terugblik

Ongeveer drie jaar heb ik in Groningen doorgebracht. Wat heb ik verricht, en wat moest ik doen? Op de tijd daarna in Leiden lettend, moet ik bekennen dat ik in Groningen niet geheel ledig geweest ben. Maar wat baat het een schat te vergaderen als men het vergaderde niet vermeerdert, maar verliest? Wat heb ik gedaan dan uit te kijken naar nieuwe dingen, en het nuttigste te verliezen? Maar Hij, Die uit de duisternis het licht te voorschijn brengt, wil ook de omzwervingen van uw jeugd – o mijn ziel! – veranderen in heilzame lessen. Maar dat neemt niet weg dat ik toen dwaas gehandeld heb. Let maar op uw academisch leven, en verwonder u over Gods lankmoedigheid omtrent uw hardnekkigheid. Zoek Jezus' bloed, het wasvat van de zonden van uw jeugd. Stort tranen over uw jeugdig lachen, daar God u tot tranen riep! (Gelukkigigen, die de naam van godgeleerde niet eerder aannemen vóórdat hun hart door Jezus' liefde gestolen en voor de wereld gesloten is!) Maar zo ik hierin voortging, de avond viel mij te kort. Vaar voort, mijn ziel, in zuchten. Herhaal het dikwijls: o, wat is het goed dat er een Jezus is. Ja, hoewel u wegens uw gedurige afzwervingen en nagejaagde ijdelheid niet genoeg kon wegsmelten, en als een ellendig vat verootmoedigd kon worden, zo is er toch stof van roem in die

wonderlijke God (vergeet dit niet). Terwijl u Hem verwierp, heeft Hij u niet verworpen, maar opgezocht.

Wilt u bewijzen? Herinner u de steden en dorpen die u gezien hebt, met wie u verkeerde, welke getuigen u hebt. Lees de brieven door en roep uit: o, Gij God des aanzien! Dat de academie van mijn vaderland moest kwijnen. Dat dit Goddelijk besturen mijn vrienden bewoog om mij naar Leiden te zenden. Dat ik na verloop van enkele maanden vandaar naar 's-Gravendeel trok. Dat ik overtuigd terugkeerde en zo moest blijven, ook onder en na mijn volgende omzwervingen. Dat ik, mijzelf niet kennende, na het opstapelen van bergen van voornemens, na zoveel gevaarlijke omwegen waarin ik ellendig jongeling omdoolde, nochtans telkens opnieuw geroepen werd, en die stem hoorde: 'wendt u naar Mij toe en wordt behouden, alle gij einden der aarde, want Ik ben God en niemand meer' (Jes. 45:22). Dat dit alles door Gods heilige en machtige hand mij, toekomstig leraar, ten beste zal gedijen, gelijk ik nu dikwijls heb ondervonden. Dat God mij verootmoedigd heeft door de hoogmoed van mijn jeugd, en dat ik nog hoop te zullen ondervinden op Zijn tijd, de kracht en waarheid van die zoete plaats: 'ook hebt Gij mij gegeven het schild Uws heils, en door Uw verootmoedigen hebt Gij mij groot gemaakt' (2 Sam. 22:36).

O, indien God u, onwaardige, ooit tot de heilige dienst verwaardigt, zie dan achteraf op deze dingen. Zo Hij, Die wonderlijk is van raad, u ooit uit de vrees redt waarin u nu bent, denk dan dat u die blijde dag aanbreekt, waarop u waard was in de hel geworpen te zijn. Als u, o toekomstig leraar, de u toevertrouwde zielen tevergeefs zult schijnen op te zoeken, als zij ook na waarschuwingen in het versmiden van God voortgaan, ja erger worden, denk dan: zulk één was ik ook, en misschien nog erger. De waarschuwing is aan mij niet tevergeefs geweest. Dat dan mijn eigen voorbeeld mij diene tot een krachtig spoor van lankmoedige standvastigheid. Indien u ooit, o mijn ziel, een druppeltje van vertroosting ontvangt (zoals u nu hele bekers hebt ontvangen), zo ooit de Heere met Zijn Geest door u tot de harten van anderen spreken wil, o, mocht u dan op uw aangezicht vallen en in het verborgene uitroepen: 'o Heere, wie ben ik, die Gij door zulke wegen en tot zulke dingen hebt heengeleid!' O, hoe zoet zou dat zijn!

De hemelse academie

Sicco Tjaden heeft aan de Groningse en Leidse universiteit hard gestudeerd, en het theologisch onderwijs blijvend gewaardeerd. Toch woog de daar verkregen kennis niet op tegen de lessen die hij rechtstreeks ontving van de grote Hoogleraar, Jezus Christus. Hij raakte overtuigd van zijn eigen onkunde en zijn afhankelijkheid van de Heilige Geest. Onder zijn aantekeningen bevindt zich een los stuk, geschreven op 9 maart 1717, waarin Sicco de beeldspraak van het academisch en het geestelijk onderwijs als volgt heeft uitgewerkt.

De ene dag leert de andere, en de Heere leert in de dagen. De geleerdheid en bekwaamheid van de professoren en haar bondig onderwijs vermeerdert het schrijfboek der studenten, vooral als de leergierigheid met een zwak geheugen gepaard gaat. Maar wie is een leraar als Jehova? Welk onderwijs kan het in zeldzaamheid, zoetheid en goedheid daarbij halen? Deze hemelse academie geeft ontelbare, zeer heilzame lessen, maar ook alleen aan vlijtigen, opmerkenden, en die niet wijs zijn in hun eigen ogen. Wie zou dan de pen sparen? Niet ik, die – zwak van geheugen, voornamelijk in zulke stoffen – soms een proefstuk geven moet (onder het opzicht van zulk een heerlijke Voorzitter) van mijn bestede tijd, in zo'n doorluchtige en openbare gehoorplaats. Wat zou de Praeses zeggen als Zijn leerling, die anderen de leerwijze van de Meester moet inprenten, onder Zijn oog als een weetniet beschaamd werd? (maar deze spreektrant is te academisch). Dit is mijn troost: dat Hij barmhartig is en beter weet wat Zijn discipel vermag dan hijzelf. De Jehova, de Bestuurder van mijn studie, zal de machteloze sparen, naarmate van kracht het werk verminderen, of naarmate van het werk de kracht vermeederen. Het is zeker dat Zijn discipel Hem zal mishagen, omdat hij eerst zichzelf mishaaft heeft.

Ik vind geen veiliger hulpmiddel tegen de onkunde dan om met frisse moed mijn leeroefeningen te vernieuwen en van Hem handleidingen te begeren, Die ze mij tot hertoe op mijn gebed gegeven en geleerd heeft. Tenminste, u weet deze eerste regel van de hemelschool: dat u niets weet, mijn ziel! En hoeveel u ook mocht weten, het meeste blijft toch verborgen. Maar het is Zijn bedoeling

niet Zijn leerling daardoor de moed te benemen, maar te vermeerderen. Want al had u al de verborgenheden doorzocht, u zou er geen ziertje geleerder om zijn, tenzij het uw doel was om in deze allereerste waarheid (de kennis van eigen dwaasheid) meer en meer bevestigd te worden. Als u anders handelt, zult u gevaar lopen van alles weer te verliezen.

Dus is het hier het hoofdwerk om, onder gezicht van onkunde, van Hem wezenlijke geleerdheid te begeren; het begeerde werkzaam en in stilheid in te wachten, en in het verwachte veilig te berusten. De straf van de verloren tijd is het daaruit volgende, jammerlijke tijdverlies door verkeerde vlijt en ijdele klachten. De hand dan van de tafel, en het hart van deze stof, want de vlijt past bij overig uurtje van mijn leven beter. Waarlijk, alle spreken over de ijdelheid der wetenschappen zou niet ijdel zijn, en alle lof der zothed zou niet zot zijn, indien daarbij – althans datgene wat door Agrippa (in zijn *Van de ijdelheid der wetenschappen*)¹⁹ op de verkeerde manier geschreven, en datgene wat door Erasmus (in zijn *Lof der zothed*)²⁰ vergeten is – door iemand die als leerling van de Gekruisigde van 's hemelswege het kruis heeft leren dragen, verbeterd respectievelijk aangevuld zou worden.

Toen Sicco dit schreef, verkeerde hij midden in de tijd van voorbereiding op het ambt dat hij zou gaan bekleden. Zoals zal blijken uit de vele aantekeningen uit deze periode, zag hij hier vaak als een berg tegenop. Niettemin vond hij in de herinnering aan zijn jeugd- en studiejaren een rustbron en steunpunt om de toekomst in vertrouwen op zijn God tegemoet te zien.

2. Geestelijke ontwikkeling

Contact met vromen

Toen Sicco Tjaden eind 1714 in Groningen terugkeerde, zocht hij aanvankelijk zijn oude vrienden op. Volgens zijn biograaf kwam dit door een voorlopig gebrek aan het 'rechte deurzicht' van zijn vroegere leven, waar God hem echter door allerlei wonderlijke voorvallen van zou genezen. In de zomer 1715 bracht hij zes weken door op een buitenplaats, waar hij zich door 'stadig blokken en weinig verquikkinge' een ziekte op de hals haalde, die maandenlang voortsleepte. In deze tijd was hij steeds 'onder overtuiging', maar ondervond ook Goddelijke vertroosting.

Na zijn ziekte was hij vaak alleen, lezend in stichtelijke en poëtische werken, denkend aan zijn verleden, en zich bezinnend op wat komen ging.²¹

Een nieuwe figuur in zijn leven was dominee Leonardus Blom (1681-1721), die op 28 juni 1716 in Groningen als predikant werd bevestigd, en naast het huis van Sicco kwam te wonen. Onder zijn invloed begon hij zich meer en meer van zijn oude vrienden te ontdoen, en zij van hem. Blom bracht hem in aanraking met de vromen, wier bijeenkomsten hij voortaan bezocht.²² 'Die man Gods was hem namaals tot een vader'.²³ Zelf schreef Sicco later het volgende over zijn leermeester:

Mijn buurman, de van God geleerde heer Blom, heeft mij drie dingen geleerd.

- a. Als een natuurlijk mens zegt: ik ben gerust en het is wel met mij, dus heb ik de volle verzekering des geloofs, dat volgt daaruit niet. Indien iemand in een diepe slaap verzonken ligt terwijl het huis boven zijn hoofd in brand staat, is die zonder gevaar omdat hij zonder gevoel is?
- b. Wat uzelf betreft: leer van Paulus dat u zich moet onderzoeken en beproeven of u in het geloof bent, en van David de wijze hóe. Te weten, om het al biddende voor God te doen: 'doorgrond

mij, o God, en ken mijn hart; beproef mij en ken mijn gedachten' (Ps. 139:23).

- c. Zoek voortaan niet wettisch maar op een evangelische wijze te handelen, dat is: laat de zonden u niet van Jezus afhouden, maar aansporingen zijn om u naar Hem toe te drijven.

Opzien tegen het predikambt

Intussen werd proponent Tjaden geroepen om zijn eerste preekbeurten te houden. Op 21 februari 1716 deed hij dat in Groningen voor de derde keer, bij welke gelegenheid hij op bijzondere wijze Gods licht in zijn ziel ervoer. Hij preekte over Lukas 11 vers 31: 'De koningin van het zuiden zal opstaan in het oordeel met de mannen van dit geslacht, en zal hen veroordelen; want zij is gekomen van de einden der aarde om te horen de wijsheid van Salomo, en ziet: meer dan Salomo is hier'. Dit woord drong in veler hart, zodat ze bewogen en ontroerd werden over hun zaligheid, schrijft Hofstede. 'Bezonder viel zijn oog op eene ziele, die zig van de werelt had afgezondert, en boven de rest uitmuntende, gelijk een verhevene cypres boven de lage meelboom. Gelijk de eene vonk de andere gaande maakt, zo wert zijn herte week door haare weekheit, werkzaam door hare werkzaamheit, en verlevendigt door hare leven'.²⁴

Voorjaar 1716 kreeg hij voor het eerst een uitnodiging om buiten de grenzen van zijn gewest te preken, namelijk in het dorp Koudekerk aan den Rijn in Holland.²⁵ Het betekende een sterke beproeving van zijn hoop en moed om de weg naar het hoge ambt te vervolgen, zoals blijkt uit hetgeen hij naar aanleiding hiervan neerschreef:

Och, of ik niet met een bolopgeloof (schijngeloof) toestemde, dat er niets zo gering is dat de Jehova, Die God met Welke ik te doen heb, niet doet! Och, of dat een heilige kalmte in mijn ziel veroorzaakte. Och, sta mij bij, mijn enige, mijn gestadige uithelper, Heere Jezus! Gij hebt meer nevelen van moeilijkheden verdreven. Daarom wordt de opklaring van mijn duisterheid door Uw stralen bewaard, o, mijn enige Levensbron! O, laat het licht van een vaste en ernstige hoop in mijn ziel doorbreken! Geef zelfverloochening,

onderwerping en gun mij onder Uw hoogwijs en goedertieren beleid in Uw allerheiligste, waarachtigste en heerlijkste wegen met goedkeuring en lijdzaamheid te berusten. Dit schenkende, schenkt Gij genoeg; dit weigerende, blijft Gij rechtvaardig en zult de goedertierenheid Zelf zijn, indien U niet toelaat dat deze donkerheid met de duisterheid van murmureren verzaard wordt. Het is al goed wat Vader doet, hoewel Hij mij zuur aanziet.

En u, mijn ziel! Hoe bent u zo zonder noodzaak beroerd en al te zeer ontrust? Wat vreest u, daar u in de armen van Jezus bent? Vreest u mensen? Dat zou een ijdele vrees zijn. Vreest u voor uzelf? Wel, dan vreest u voor Jezus' grootste vijand, die echter niet sterker dan Jezus is. Weg dan met al het wantrouwen. Gij, Heere Jezus, kunt mij alleen overwinnen. Ik, Uw vijand, begeer overwonnen te worden. O, hoe zoet zal mij deze nederlaag zijn! Als ik niet, en Gij het Al zult zijn! Gij, mijn Leidsman, Koning, Profeet, Priester, Sterkte en Psalm! Indien Gij de ingewanden van het Goddelijk meedogen niet geopend had, kon ik dan deze dingen wel van U begeerd hebben? En dus is het zeker dat Gij Zelf begonnen bent mij tenonder te brengen. O, vaar voort totdat Gij het werk voleindigd hebt! Dan zal ik met deze dood herleven en uit deze nederlaag voor eeuwig als overwinnaar opstaan.

Indien de tijd om mij in Uw oogst te zenden voor de deur staat, geef mij dan een heilige onverschilligheid omtrent de plaats waarheen Gij mij zenden zult. Laat Uw aanbiddelijke wil overal het kompas zijn waar Gij mij roept. Maar vooral: laat het lieflijk suizen van de verlichtende, versterkende en heiligmakende Geest mij sturen. Wat zal ik, worm en made, op deze wachttorens zijn zonder U, o allermachtigste Jezus! Wat kan ik niet doen met U, Die de sterke God bent?

Wat blijft er over na het werpen van dit anker dan gerustheid, dan vertrouwen en blijdschap! O, al te ongestadige ziel, u zeilt in een kalme zee van de Goddelijke genade, en Jezus is de Stuurman van uw boot. En nochtans roept u: Heere behoud mij, ik verga! O, al te grote ongelovigheid! De Scheepsvoogd is werkzaam en voert het oppergezag over de winden, en zal zeker de haven van de glorieuze eeuwigheid bereiken. Och, of mijn beroeping tot de heilige dienst zodanig ware, dat ik niet twijfelde dat Gij mij hebt geroepen! Laat mijn beroeping zuiver zijn, en als ik geroepen ben: o God! bewaar